

הדמוקרטיה האמריקנית

הממשי, המדומה והכוזב

עורך: פרופ' ארנון גוטפלד

זמורה ביתן, מוציאים לאור
יחד עם
מערכת זמנים / אוניברסיטת תל-אביב

סדרת זמנים יוצאת לאור במשותף על ידי
בית הספר להיסטוריה, הפקולטה למדעי הרוח על-שם
סאלי ולסטר אנטין,
וזמורה ביתן, מוציאים לאור.

עורכי הסדרה:
פרופ' שולמית וולקוב, פרופ' יוסף קיסטינר,
ד"ר נעמה שפי

יוצאים מהכלל, ובין הכולטים שבהם התנועה הפוריטנית. האוטופיה התאוקרטית שהקימו הפוריטנים בניו-אינגלנד, או שלטון מדיני ודתי שבו אלוהים הוא הריבון במדינה ובכנסייה כאחד, אמנם החזיקה מעמד שלושה עשורים בלבד. אך לרטוריקה הדתית שפיתחו אנשי דת אדוקים אלה, בנוגע למעמד העולם החדש של אמריקה בתולדות דברי הימים ושליחותו ההיסטורית, נודעת השפעה חשובה ופורייה על החוויה האמריקנית. במה שיובא להלן אני רוצה לנתח את חשיבות עולם הסמלים של רטוריקה זו במהפכה האמריקנית ולתאר את השפעתה על הדמוקרטיה באמריקה.

לא קשה להצביע על חתימתה הברורה של הרטוריקה הפוריטנית ונוכחותה הפורייה עד עצם היום הזה. מושגים וערכים מרכזיים בתודעה האמריקנית — עם סגולה שיש לו ברית מיוחדת עם אלוהים, אמריקה כארץ החופש והחירות, הבשורה וההבטחה הטמונים בחיים האמריקניים, "ההבטחה האמריקנית", ותחושה עמוקה של שליחות היסטורית — הועתקו מעולם הסמלים והערכים של הרטוריקה הפוריטנית והפכו לנכסי צאן ברזל באמריקה. טביעת אצבעותיה משתקפת בחיי הרוח באמריקה ביצירותיהם של ראלף ולדו אמרסון (Emerson), נתניאל הות'ורן (Hawthorne) והרמן מלוויל (Melville), המבטאים מוטיבים פוריטניים מובהקים. סמליה וערכיה מתגלים ב"חג ההודיה" שהפך לסמל חשוב בדמוקרטיה האמריקנית ולמרכיב חשוב בטקסיות של לוח השנה האמריקני. חג זה, אשר נחוג לראשונה על ידי ה"אבות הצליינים" (Pilgrim Fathers) הפוריטנים בחורף שנת 1621, כדי להודות לאלוהים על שקיים את קבוצת מאמיניו הקטנה וסייע להם בישימון הפרא של אמריקה, מבטא ממד משיחי מובהק — תור זהב של שלום ושפע בעולם החדש הבא לאחר רדיפות ופורענויות בעולם הישן של אירופה. בהיותו סמל לתקווה ולהגשמה בעולם החדש, חג זה מציינ בפעם הראשונה שאלוהים הפך את אמריקה למקום משכנו וארץ מקלט לבניו הנבחרים.

הנוכחות המתמדת של ערכי הרטוריקה הפוריטנית וסמליה בתודעה האמריקנית מחייבת לבחון לא רק את התזה של בורסטין אלא גם להעריך מחדש את תפקיד הדת והשפעתה בהיסטוריה האמריקנית. אחת השאלות החשובות בנוגע להקמת ארצות הברית של אמריקה היא כיצד

אביהו זכאי

תרומת הרטוריקה הפוריטנית לדמוקרטיה באמריקה

בספרו האמריקנים (The Americans), 1958, טען ההיסטוריון דניאל בורסטין (Boorstin) שאמריקה הפכה "בית קברות לאוטופיות שמקורן באירופה" ולא הייתה להן השפעה על החוויה והניסיון האמריקניים. אכן, כישלון שורה ארוכה של אוטופיות דתיות וחילוניות באמריקה מאשש בבירור הנחה זו. השייקרים (Shakers) היגרו לאמריקה בהנהגת אן לי (Lee), המגלמת את ביאתו השנייה של ישו בדמות אישה, וניסו להגשים שם אוטופיה דתית שבין עקרונותיה הכולטים פרישות מינית מוחלטת. קבוצה זו הקימה אמנם כמה קהילות במחצית השנייה של המאה ה-18 ובראשית המאה ה-19, אך נכשלה ולא הותירה חותם מבחינה חברתית ומבחינת הרטוריקה הדתית, על החברה האמריקנית. הוא הדין בנוגע לאוטופיה החילונית-סוציאליסטית של רוברט אוואן (Owen), שהביאה להקמת היישוב "ניו-הרמוני" (New Harmony), 1825, באינדיאנה. אוטופיה זו, המבוססת על חיי שיתוף ושוויון מלאים, כשלה עד מהרה, ולרטוריקה הסוציאליסטית שלה לא נמצאו תומכים בציבור הרחב. אך לקביעה הגורפת של בורסטין היו גם

שלוש-עשרה מושבות בריטיות נפרדות, ששכנו במשך יותר ממאה וחמישים שנה מבודדות זו מזו על רצועת חוף צרה בצפון אמריקה, התגבשו בתוך פרק זמן קצר ביותר, למעשה תוך פחות מעשרים שנה, לגוף מדיני אחיד. שאלה חשובה נוספת הכרוכה בכך היא איזה גורם עיצב חזון מפואר לארצות הברית כעם הנבחר ואיזה סוכן היה האחראי ליצירת הדימוי של אמריקה כארץ הנבחרת. הקושי הטמון בתשובות לכך נערץ בעובדה שמחקרים הדגים בצמיחת הלאומיות והתפתחותה קובעים כי תופעה חשובה זו שייכת במהותה לעולם המודרני, והתפתחה רק לאחר המהפכה הצרפתית עם יצירת המדינה הלאומית. דבר זה נכון במיוחד לגבי ארצות הברית. הלאומיות האמריקנית צמחה רק לאחר אישור "החוקה הפדרלית" שהביאה להקמת ארצות הברית בשנת 1789. עד לשנה זו המושבות, ומאוחר יותר המדינות שקמו לאחר "הכרזת העצמאות" בשנת 1776, היו נפרדות ונבדלות זו מזו. אם הלאומיות לא הייתה הבסיס למהפכה האמריקנית אלא רק התוצאה שלה, צריך לחפש גורם אחר שסייע לליכוד המושבות קודם להקמת ארצות הברית, ולמצוא סוכן שהציע חזון מוגדר לאמריקה קודם לגיבוש הלאומיות האמריקנית. באמריקה הבריטית תרמו לכך שני גורמים חשובים — החוק והדת. המאבק הקונסטיטוציוני העיקש של בני המושבות לשמור על זכויותיהם וחירויותיהם במסגרת החוקה האנגלית ולהסדיר את מעמדם החוקי במסגרת האימפריה הבריטית הצומחת נכשל בשנות השישים והשבעים של המאה ה-18. לכן "הצהרת העצמאות" מיוסדה על חוקי טבע אוניברסליים וזכויות אדם לכל. זו הסיבה שהזהות האמריקנית מבוססת על ערכים אוניברסליים ולא פרטיקולריסטיים כמו בעולם הישן. לאור חוקי הטבע ואלוהי הטבע נקבע מעמד האדם בחברה — שוויון — וערכים אוניברסליים הנגזרים מכך — חיים, חירות ורדיפה אחר האושר — מאששים את זכויותיו וחירויותיו. אך באלה לא היה כדי לספק חזון סגולי לאומה החדשה המתגבשת במהלך שנות המאבק המהפכני כנגד אנגליה. בנקודה זו צריך לפנות לעולם הסמלים של הרטוריקה הדתית.

רק בשנים האחרונות החלו היסטוריונים לבדוק ברצינות את תפקיד השפעת הדת על המהפכה האמריקנית ולהעריך מחדש את תפקידה החשוב בהיסטוריה האמריקנית בכלל. עד כה נטו לפרש את

ההיסטוריה האמריקנית לאור זו של אירופה בראשית העת החדשה. ומאחר שבאירופה החל כוח הדת לרדת עם המהפכה המדעית של המאה ה-17 ותנועת ההשכלה של המאה ה-18, בדרך זו גם ניסו להסביר את מהלך ההיסטוריה האמריקנית. עקב כך לא נבחנו יחסי הגומלין בין הדת למהפכה האמריקנית בצורה יסודית. ההפך מכך; במשך שנים רבות כפרו בכלל באפשרותו של קשר כזה. ארצות הברית, כך טוענים לרוב, קמה על ערכי תנועת ההשכלה, הומניזם אזרחי ומורשת רפובליקנית, מסורות המיוסדות על רציונליזם, זכויות אדם ואזרח, ממשל עצמי וחוקה, שאין להם שום קשר לאמונה דתית. המהפכה האמריקנית, כך מקובל לחשוב עד ימינו, הייתה בעיקרו של דבר מאורע חילוני. גם "הצהרת העצמאות" ב-1776, ו"החוקה האמריקנית" שנקבעה ב-1789, הם ביטוי מובהק להומניזם חילוני, שלפיו האמונה כי פתרונות שמציעים בני האדם למצב הקיום האנושי מתאימים והולמים לבעיות האנושות, ולכן אין צורך לפנות ליישות מטפיזית או להשגחה אלוהית הנמצאת מחוץ להיסטוריה. לפיכך קבוע עיקרון בהיסטוריוגרפיה שהמהפכה האמריקנית, כמאורע המכונן שהוביל להולדת האומה האמריקנית, לא הייתה קשורה כלל ועיקר לדת. אחת ההוכחות הבולטות שמעידות על כך היא היעדר כל התייחסות לאלוהים בחוקה הפדרלית. במקום זאת מודגש הממד החילוני של המהפכה — רעיונות ההשכלה הקובעים שלבני האדם זכויות שלא ניתן לערער עליהן, או חופש האמונה והפולחן.

סיבה נוספת להיעדר דיון רציני בשאלת יחסי הגומלין בין דת למהפכה האמריקנית היא ה"אבות המייסדים", אנשים משכילים שחיו בתקופת ההשכלה, שלא רצו לדון בשאלות אמונה והתנגדו לכל ביטוי של התלהבות דתית. מנהיגי המהפכה, ג'ורג' וושינגטון (Washington), בנג'מין פרנקלין (Franklin), ג'יימס מדיסון (Madison), אלכסנדר המילטון (Hamilton), ועוד, לא חשבו שבני האדם מושחתים מעצם טבעם, ולכן גאולתם וישועתם אפשרית רק באמצעות ישות מטפיזית. הם לא האמינו בנצרות ממוסדת, ולכן לעגו לה וגינו אותה. וושינגטון אמנם הקפיד לבקר בכנסייה, אך הוא בקושי הזכיר את אלוהים במכלול כתביו הכוללים עשרים ושמונה כרכים. ג'ון אדמס (Adams) כפר בגלוי בקדושה של ישו, ותומס ג'פרסון (Jefferson), שביקר באופן קבוע

בכנסייה, שנא ללא גבול את אנשי הכמורה והוכיח אותם על כך שהפכו את הדת הנוצרית לכלי המביא לשעבוד אנשים ולמקור כוח ועושר לעצמם. לג'פרסון ולחבריו הליברלים, הנצרות הממוסדת הייתה האויב המובהק ביותר לכל מה שהאמינו ודגלו בו — חקירה חופשית ובלתי משוחדת של התבונה, הרציונליזם, ואמונה בטוב בני האדם וביכולתם. מאחר שהרטוריקה של "האבות המייסדים" הייתה חילונית ביסודה, כפי שניתן ללמוד מההצהרות לגבי חופש המצפון וכיטול הזיקה בין כנסייה למדינה, היסטוריונים רבים וידועים טוענים שלא היה כל קשר בין דת למהפכה האמריקנית. אדמונד מורגן (Morgan) חשב שהמהפכה האמריקנית החליפה את הדת בפוליטיקה ואת המנהיגות הדתית בעורכי־דין, ובדרך זו הכיאה לחילון התרבות באמריקה. ברנרד ביילין (Bailyn) סבר כי לדת לא הייתה כל השפעה על התנועה המהפכנית באמריקה. אפילו ג'ון בטרלר (Butler), ההיסטוריון הבולט בימינו של הדת באמריקה, קבע כי המהפכה האמריקנית הייתה במהותה מאורע חילוני. כך השתרשה הדעה המקובלת בהיסטוריוגרפיה שהמהפכה האמריקנית הייתה אירוע חילוני, ו"הצהרת העצמאות" ו"החוקה האמריקנית" ביטוי מובהק להומניזם חילוני.

אך ניסיון זה לפרש ולעצב את העבר האמריקני לאור ערכים ודפוסים חילוניים כלכד סותר את העובדה הגלויה שארצות הברית היא האומה הדתית — נוצרית — ביותר בתבל. עוד בספרו הדמוקרטיה באמריקה (*Democracy in America*), 1835, קבע אלקסיס דה־טוקוויל (Tocqueville) ש"בשום אומה אחרת בעולם אין לדת הנוצרית כוח כה רב על נשמות בני האדם כמו באמריקה", ודווקא באומה זו "המשכילה והחופשייה ביותר בעולם" מורגשת "השפעתה הגדולה" ביותר. דבר זה לא השתנה אף בימינו. במדינות מערב אירופה כיום הכנסיות הולכות ומתרוקנות. אך באמריקה תנועות דתיות עולות ופורחות, וכל הסימנים מגלים כי דווקא בתום האלף השני וראשית האלף השלישי מתחזק והולך מעמד הדת וכוחה בחברה ובפוליטיקה באמריקה. מחקר שהתפרסם לאחרונה מגלה כי 96 אחוז מתושבי ארצות הברית מאמינים באלוהים (בישראל, לדוגמה, רק 75 אחוז משייכים בחיוב על כך). ביטוי בולט לחשיבות הדת באמריקה נמצא במה שכינה הסוציולוג רוברט בלה (Bellah) בשם "דת אזרחית" (civil religion) — מערכת סמלים

וערכים שבה מאמינים רוב תושבי ארצות הברית החוצה את גבולות הדתות והכנסיות הממוסדות, כגון האמונה שהאמריקנים הם עם נבחר ואמריקה הארץ הנבחרת. לדת זו יש תאולוגיה, אתיקה, מקומות פולחן וימי חג מקודשים, או מערכת ריטואלים וסמלים משל עצמה, ובין ביטוייה הבולטים ביותר מצויים שבועת האמונים לדגל בבתי הספר באמריקה, שירת ההימנון כמשחקי ספורט, וכמובן שורה של ימי חג ומועד כמו "יום העצמאות" ו"יום הנשיאים", המציין את ימי ההולדת של וושינגטון ולינקולן, בצד חגים דתיים מובהקים כמו "חג הפסחא" ועוד. סמלי הדת האזרחית הללו התפתחו לאחר הקמת ארצות הברית, ומהווים מרכיב חשוב בלאומיות האמריקנית. אך אם יש יסוד אחד משותף לדת האזרחית, הרי זו תפישה משיחית במדיניות ובהיסטוריה. ביטוי בולט לכך ניתן למצוא בנאומי ההכתרה של הנשיאים באמריקה קודם כניסתם לתפקיד. נאומים אלה הם למעשה דרשות המופנות לכל העולם על תפקידה של ארצות הברית ושליחותה ההיסטורית. כך לדוגמה טען ג'ון קנדי בנאומו ההכתרה שלו בינואר 1961, שאמריקה מבוססת על "האמונה שזכויות אדם לא בחדס המדינה אלא מיד אלוהים הן באות", ומכאן שאת צעדי הממשל החדש מנחה האמונה ש"כורח הוא שמפעלות אלוהים יהיו באמת מפעלותינו אנו". אם כן הדת האזרחית באמריקה מציינת על פי הגדרתה לאומיות דתית ולא חילונית.

דוגמאות רבות מגלות את כוח השפעת הדת על הלאומיות האמריקנית. "חג ההודיה" הפוריטני אומץ והפך לחג כל־אמריקני במאה ה־19. המוטו הלאומי שאימצו "האבות המייסדים" לפי המלצת ג'פרסון בשנת 1782, חמש שנים לפני הקמת ארצות הברית, היה אמנם "מרבית אחד" (E Pluribus Unum). אך "חוק המטבע" משנת 1864, שנחקק בתגובה ללחצים מצד הציבור הדתי הרחב, הוסיף מוטו נוסף — דתי — על מטבעות הרפובליקה: "באלוהים נבטח" (In God We Trust), כפי שניתן לראות במטבע של רבע דולר. הוא הדין בשני סמלים דתיים חשובים המופיעים על שטר של דולר אחד: "העין הרואה כל" מציינת שההשגחה האלוהית מכוונת ומדריכה את הרפובליקה, וזו גם משמעות הכיתוב "אלוהים נוטה חסד למעשינו" (Annuet Coeptis). כל אלה מעידים על השפעתה החזקה של הדת,

למרות האיסור שנקבע בחוקה על יצירת דת-מדינה על ידי מוסדות הרפובליקה. בניגוד לאנגליה, לדוגמה, שבה קיימת דת ממוסדת בדמות הכנסייה האנגליקנית, באמריקה התיקון הראשון לחוקה, 1791, אסר על הקונגרס לכוון ממשד דתי — בימינו מפרשים זאת בטעות כהפרדת הדת מהמדינה, אף שזו לא הייתה כוונת המחוקק אז — אך דבר זה לא הוביל לשקיעת הדת אלא דווקא לגידול בכוחה ובהשפעתה, כפי שניתן לראות עד עצם ימינו אנו.

ההשפעה הגדולה של הדת על החברה האמריקנית הביאה בשנים האחרונות לבחינה מחודשת של תפקידה במהפכה האמריקנית ובעיצוב הדמוקרטיה באמריקה. כיום נוטים לבחון מושגים רבים של הדמוקרטיה האמריקנית לא רק מנקודת המבט של רעיונות ההשכלה אלא גם מפרספקטיבה דתית. לדוגמה, את התיקון הראשון לחוקה האוסר על הקונגרס לחוקק חוק נגד חופש דת ופולחן מפרשים גם לאור מקורותיו הדתיים החשובים, ולא רואים בו ביטוי לרעיונות ההשכלה בלבד. במדינת וירג'יניה, שבה נמצא המקור לחקיקה זאת, לחמו דאיסטים (Deists) כמו תומס ג'פרסון וגיימס מדיסון יחד עם בפטיסטים וקווייקרים נגד ניסיונות הכנסייה האנגליקנית, שהתארגנה לאחר המהפכה מחדש תחת השם "הכנסייה האפיסקופלית של ארצות הברית", ליצור דת מדינה. לא רק אנשים חילונים אלא גם מנהיגים דתיים שאפו ליצור חיץ ברור בין דת למדינה. אם מדיסון וג'פרסון שאפו להפריד את המדינה מהדת, הרי מנהיגים דתיים שאפו להפריד את הדת מהמדינה. ההבדל בין הגישות הללו חשוב ביותר. הראשונים צידדו בכך משום שחשבו שיצירת כנסיית מדינה תביא להשחתת הגוף המדיני, ולכן רצו להוציא שיקולים דתיים מהמערכת המדינית. מצד אחר, אנשי דת, שביקשו לשמור על חופש האמונה וטוהר הדת, טענו שכל שילוב בין דת ומדינה מביא להרס הכנסייה כגוף רוחני.

קיימת אם כן זיקת גומלין הדוקה ביותר בין דת למהפכה ולדמוקרטיה האמריקנית. בין הראשונים לציין עובדה חשובה זו היה טוקוויל, הפרשן החשוב ביותר של הדמוקרטיה האמריקנית הצעירה. בניגוד למקובל בימינו, הוגה דעות צרפתי זה לא מצא שום ניגוד או סתירה בין דת לדמוקרטיה באמריקה. ההפך מכך. לדעתו "הדת צריכה להיחשב כמוסד מדיני שיש לו תרומה חשובה ביותר לקיום

הדמוקרטיה הרפובליקנית בקרב האמריקנים". למעשה, כך חשב, לא ניתן להבין את אופי הדמוקרטיה האמריקנית ללא השפעת הדת. מאחר שרוב האנשים באמריקה מאמינים בריבונות אלוהים ביקום תאוקרטי שבו מוצבים חייהם, הרי ש"בארצות הברית הסמכות הריבונית היא דתית". דבר זה לא מציין משטר תאוקרטי, כמובן המודרני של שלטון כמורה, אלא רק שלדת שמור תפקיד ראשון במעלה בעיצוב אזרחים בעלי מידות וסגולות טובות המהווים תנאי הכרחי לכל ממשל דמוקרטי ורפובליקני. זו הסיבה שעל אף שאין "לדת תפקיד ישיר בממשל, צריך להתייחס אליה כמוסד הראשון במעלה" בקרב האמריקנים, כיוון שהיא היסוד לדמוקרטיה או לשלטון העם. זו הייתה כמובן גם דעתו של ג'ורג' וושינגטון:

מכל הנטיות וההרגלים המביאים לידי שגשוג מדיני, הדת והמוסר הם משענים הכרחיים. לשווא יתבע האדם לעצמו שבח הפטריוטיות, אם יעמול לערער על אלה העמודים הגדולים שעליהם עומד אושר האדם, אלה הסמוכות האיתנות ביותר של חוכות האדם והאזרח.

מעמד חשוב זה השמור לדת בדמוקרטיה האמריקנית ניצב בניגוד גלוי לגורלה בעולם הישן. הפילוסופים של תנועת ההשכלה, כתב טוקוויל, חשבו ש"צריך לסלק כל קנאות דתית בכדי שתושג המטרה של חירות כללית והפצת הידע". לכן בצרפת "הרוח הדתית ורוח החירות פוסעות בכיוונים מנוגדים", אך באמריקה "הן משולבות הדוקות ומושלות יחדיו ובצורה שווה". למעשה, ממשיך טוקוויל, "האמריקנים משלבים ברוחם את מושגי הנצרות והחירות בצורה כה הדוקה עד שקשה להם לדגול באחד ללא משנהו". הבדל חשוב זה הוא הסיבה בין השאר לכך שבצרפת מחצית מאנשי הכמורה התנגדו למהפכה הצרפתית, שעה שבאמריקה אנשי הכמורה כמעט ללא יוצא מהכלל תמכו במהפכה בארצם. טוקוויל לא מצא אפוא ניגוד בין דת למהפכה האמריקנית. בין השתיים התקיימה דווקא זיקה חשובה, ומתח פורה זה בין הומניזם חילוני וערכים דתיים הפך חלק בלתי נפרד מהדמוקרטיה באמריקה מני אז ועד היום.

סיבה נוספת להתעלמות מחשיבותה של הדת למהפכה האמריקנית נעוצה בכך שבמשך שנים רבות נטו לבחון את ההיסטוריה של אמריקה לאור זו של אירופה בראשית העת החדשה. מאחר שהמהפכה המדעית של המאה ה-17 ותנועת ההשכלה של המאה ה-18 הביאו לירידה בכוח הדת והשפעתה על החברה באירופה המערבית, קיימת נטייה לערוך השוואה בין ההיסטוריה של אירופה לזו של אמריקה הבריטית. היסטוריונים הבוחנים את מקורות המהפכה האמריקנית מדגישים בעיקר את התפשטות עקרונות ההשכלה ורעיונות רפובליקניים מאירופה לאמריקה, ובודקים כיצד הללו אומצו והושרשו במושבות באמריקה; לפני ובמהלך הניתוק המהפכני מאנגליה. אך גישה זו מבוססת על מכשלה גדולה מאחר שההיסטוריה של אירופה ואמריקה הבריטית בראשית העת החדשה הייתה שונה בתכלית.

המהפכה המדעית ורעיונות ההשכלה הביאו באירופה למה שקרא מקס ובר (Weber) בשם "הסרת הקסם מהעולם" (Disenchantment); או לירידה בתוקף אמיתות ההסבר הדתי ותוקפו. בימי הביניים סיפקה המחשבה הדתית באורח מסורתי "אמיתות אובייקטיביות" בנוגע לזמן ולמרחב שבו מוצבים חיי האדם, והמצב האנושי הוגדר בעיקר לאור עקרונות התאולוגיה הנוצרית. המהפכה המדעית של המאה ה-17 שינתה כליל מצב זה. במקום שרירות מסתורי ההשגחה האלוהית, עולם הטבע נתפש עכשיו כפועל לאור חוקי טבע הניתנים לניסוח מתמטי, ובדרך זו הפך למושא של מחקר מדעי ולא לספקולציה תאולוגית כמו בעבר. הוא הדין ביחס לרעיונות ההשכלה. הוגיה הבולטים פיתחו תאוריות חדשות ביחס לטבע האדם, המוסר וההיסטוריה. במקום התפישה הדתית של "החטא הקדמון", הרואה באדם יצור חוטא ומושחת מטבעו, הוגי ההשכלה פיתחו אופטימיות בנוגע ליכולתו של האדם ואפשרותו לממש את הכשרים הטמונים בו. בתחום המוסר נמצא לכך ביטוי בתורת "החוש המוסרי" (Moral Sense) שפותחה באנגליה על ידי פרנסיס הוטצ'סון (Hutcheson), דייוויד יום (Hume) ואחרים. לדעת אסכולה זו, מקור המוסר איננו נעוץ בציווי אלוהי אלא מושרש בטבע האדם בשל החוש המוסרי הטבעי הטמון בו. בתחום ההיסטוריה, הדוגמה לכך נמצאת בכתביהם של וולטר (Voltaire), יום, גיבון (Gibbon) ועוד, אשר פיתחו אופן חשיבה היסטורי חדש שלפיו

מהלך ההיסטוריה אינו מבוסס עוד על מפעלות ההשגחה האלוהית אלא על פעולות בני האדם. הוא הדין גם בנוגע לצמיחה של תורות מדינה חדשות המבטאות מעבר מיקום תאוקרטי למדינה הריבונית, ממשל ייצוגי וזכויות אדם, כפי שניתן לראות בכתביהם של הובס (Hobbes), לוק (Locke), מונטסקייה (Montesquieu), ועוד. שינויים אלה ואחרים עיצבו אמונה באוטונומיה של בני האדם וכיכולתם לעצב את חייהם. ביטוי ברור לכך נמצא בצמיחת "המרחב הציבורי" (public sphere) בראשית המאה ה-18 באנגליה, המציין מרחב פעולה אנושי חדש — מדיני, חברתי, כלכלי, תקשורתי, ועוד — החף מכל מעורבות דתית.

לתמורות רעיוניות אלה הייתה השפעה מכרעת על מעמד הדת באירופה בראשית העת החדשה. בתגובה לרעיונות החדשים של המהפכה המדעית וההשכלה, פיתחו תאולוגים פרוטסטנטים את "דת הלב" (religion of the heart), או האמונה המדגישה שהמקום העיקרי שבו ניתן לגלות את פעולת אלוהים וחסדו הגואל נמצא בלב המאמין. ביטוי לכך נמצא בשורה ארוכה של תנועות "התעוררות דתית פרוטסטנטית" (Protestant Evangelical Awakening) באירופה במחצית הראשונה של המאה ה-18, כגון תנועת "האחים המוראבים" (Moravian Brethren) בגרמניה, שנוסדה על ידי הכרוך זינזנדרוף (Zinzendorf), התנועה המתודיסטית (Methodism) באנגליה ומייסדיה האחים ג'ון וצ'רלס וסלי (Wesley), ו"התעוררות הפרוטסטנטית הגדולה" (Great Awakening) באמריקה הבריטית. הפיכת הלב למשכן העיקרי שבו מתגלה פעולת חסד האל בעולם גרמה לכך שתנועות אוונגליסטיות אלה הדגישו את נושא "המרת הלב" (conversion) כיסוד החוויה הדתית, והפכו את חוויית "הלידה מחדש" (born-again) תנאי הכרחי לגאולה ולישועה. בימי הביניים, האל התגלה בכל היקום, כמרחב ובזמן כאחד. במאה ה-18 נטו פרוטסטנטים יותר ויותר למצוא את נוכחותו בעיקר במעמקים הנסתרים של לב המאמין. תופעה זו בולטת גם בימינו בקרב תנועות אוונגליסטיות רבות בארצות הברית.

אך דווקא בצומת חשוב זה נפרדות ההיסטוריה של מערב אירופה ושל אמריקה הבריטית במאה ה-18. למרות שהתנועות האונגליסטיות הפרוטסטנטיות באירופה ובאמריקה הבריטית היו זהות מבחינה דתית

ותאולוגית, השפעתן על החברה הסובבת הייתה שונה בתכלית. באירופה צמחו תנועות אלה בצד מסורות דתיות קיימות ובשולי גופים דתיים ממוסדים, ולכן נודעה להן השפעה מעטה על החברה. המתודיסטים באנגליה, לדוגמה, מצאו מסילות ללב בני מעמד הפועלים החדש, אך לא הצליחו להמיר לצדם את רוב הציבור ששמר על זיקתו המסורתית לכנסייה האנגליקנית. לא כך היה הדבר במושבות האנגליות באמריקה. "ההתעוררות הדתית" הגדולה באמריקה הבריטית סימלה מרד גלוי נגד הכנסיות הממוסדות, כגון הכנסייה האנגליקנית ששלטה במושבות הדרום ממרילנד ועד לג'ורג'יה. היא סחפה לצדה את רוב הציבור בשל הממד העממי המובהק שהיה טמון בה והדמוקרטיזציה של אמצעי החסד והגאולה שהציעה — האמונה שכל מאמין יכול לזכות בגאולה ללא כל קשר להשתייכותו הכנסייתית. בניגוד להתעוררות הפרוטסטנטית באירופה, שהשפיעה רק על חלק קטן מהאוכלוסייה בעולם הישן, במושבות באמריקה היא חוללה שינוי מקיף בדפוסי החוויה הדתית של התושבים וזהותם. באמריקה הבריטית, שבה לא עוצבה עדיין זהות לאומית בשל היותה חברת מהגרים ומחמת המגוון האתני הגדול של האוכלוסייה, הפכה הדת הפרוטסטנטית כתוצאה ישירה של הצלחת תנועה זו לגורם הראשון במעלה בהגדרת זהותם של התושבים. בפעם הראשונה בהיסטוריה של אמריקה הקולוניאלית נוצרה תחושת שותפות ושייכות — דתית — בקרב בני שלוש עשרה המושבות. זיקה הדדית זו, המבוססת על מערכת סמלים דתית משותפת, שימשה כדור מאוחר יותר תנאי הכרחי לליכוד בני המושבות נגד אנגליה. כך, אם באירופה כוח הדת הלך ושקע, באמריקה דווקא התייחד לה מעמד מכריע בגיבוש זהות אמריקנית. (דור לאחר כינון הממשל הפדרלי והקמת ארצות הברית, בין השנים 1800-1830, התחוללה "ההתעוררות הגדולה השנייה" [Second Great Awakening]. הצלחת תנועה דתית זו, כמו קודמתה, תרמה עוד יותר להפיכת אמריקה לאומה פרוטסטנטית מובהקת.)

דיון קצר זה משמש מסגרת הולמת לבחינת השפעת הרטוריקה הפוריטנית על המהפכה האמריקנית ותרומתה לדמוקרטיה באמריקה. ידוע שהמושבות בניו-אינגלנד היו ראש החץ במאבק המושבות לעצמאות מאנגליה. "טבח בוסטון", 1770, ו"מסיבת התה של בוסטון";

1773, הם רק חלק קטן מהסמלים החשובים של המאבק הפטריוטי בניו-אינגלנד נגד אנגליה. ובחבל ארץ זה, בלקסינגטון וקונקורד, פרצו הקרבות הראשונים אשר הציתו בשנת 1775 את אש מלחמת העצמאות שהובילה לניתוק המושבות מאנגליה. מכל מקום, מה שפחות ידוע, שלא ניתן לנתק אירועים מהפכניים אלה מעולם הסמלים והערכים של הרטוריקה הפוריטנית. רטוריקה זו לא רק שהגדירה את פשר המאבק נגד אנגליה ואת משמעותו, אלא גייסה את התושבים לעניין הפטריוטי והניעה אותם לפעולה. מאוחר יותר, במהלך המאבק המהפכני נגד אנגליה, רטוריקה דתית זו, שהייתה שייכת באורח מסורתי רק לאזור הגיאוגרפי המוגדר של ניו-אינגלנד, אומצה על ידי שאר המושבות הבריטיות באמריקה והפכה לאמצעי חשוב בגיבוש הלאומיות האמריקנית.

התאולוגיה הפוריטנית התפתחה במסגרת הכוללת של הנצרות המתוקנת (Reformed Christianity) בתקופת הרפורמציה הפרוטסטנטית. בין עקרונותיה הבולטים: ריבונות אלוהים בעולם ושרירות שלטונו, שחיתות מוחלטת של האדם, חוסר יכולתו להתנגד לפעולת חסד אלוהים הגואל, בחירה קדומה של אלוהים בין צדיקים ורשעים, והצדק האלוהי הטמון בבחירה זו. שני מרכיבים חשובים כרוכים באמונה זו: רצון להבהיר את, הטבע האמיתי של החוויה הנוצרית, ומאמץ להגדיר את חובות האדם בכנסייה ובעולם כאחד. מה שמייחד את התנועה הפוריטנית הוא הדגשת החוויה הדתית הפנימית, המרת הלב (conversion), המהווה הוכחה גלויה לחסד אלוהים הגואל הפועל בקרב נבחריו, ותביעה בלתי מתפשרת לבסס את כל מישורי החיים לאור חוקות אלוהים ומצוותיו. מי שהגשימו חיי אדיקות דתית קיצונית זו נקראו "קדושים גלויים" (visible saints). מכאן נובעת החשיבות העליונה בתאולוגיה הפוריטנית למושג "הברית" (Covenant). אנשי דת אדוקים אלה שאפו לבסס את כל אורחות חייהם עלי אדמות על סמך הברית שכרתו עם קונם, בתקווה שתביא לגאולתם ולישועתם בעולם הבא. מכוח ברית זו ראו הפוריטנים את עצמם כדמות עם אלוהים הנבחר, ולכן זיהו בינם לבין עם ישראל הקדום. כפי שאלוהים כרת ברית עם ישראל והפך אותו לעם סגולה, כך היה הדבר עם אנשי דת נלהבים אלה. מאחר שתפישות דתיות אלה התגלגלו עד מהרה

לגיבוש עמדות חברתיות ומדיניות קיצוניות, כגון כפירה במקור האלוהי של הכנסייה האנגלית או התנגדות למוסד הבישופים, החלו מוסדות השלטון האזרחי והדתי באנגליה להגביל את צעדי הפורטיטים. מאחר שהפורטיטים ראו כי נשקפת סכנה לחירויותיהם האזרחיות ולזכויותיהם הדתיות, הם החלו לחפש מקום מחוץ לאנגליה שבו יוכלו לחיות ללא כל הפרעה. בנסיבות אלה, הקיצונים שבהם החלו להגר לניו-אינגלנד בראשית המאה ה-17, תחילה לפליימוט בשנת 1620 ומאוחר יותר למסצ'וסטס בשנת 1630.

מושבת מסצ'וסטס הפכה לדגם המושלם של האוטופיה הפורטיטית. בשום מקום אחר בעולם לא הגיע למימוש כה מלא ושלם החזון הפורטיטי מבחינה דתית, חברתית ומדינית. במקום זה, כפי שהכריז ג'ון קוטון (Cotton) ממנהיגי המושבה, "אלוהים הוא הריבון" בכנסייה ובמדינה כאחד. בתאוקרטיה הפורטיטית במסצ'וסטס, זכויות מדיניות וחברתיות היו מבוססות על חברות בכנסייה, ורק למי שיכלו להוכיח את פעולת חסד האלוהים בקרבם, או אלה המכונים "קדושים גלויים", הותר ליטול חלק במוסדות השלטון. ממשל תאוקרטי קיצוני שכזה לא היה אפשרי באנגליה אפילו בתקופת שלטון אוליבר קרומוול (Cromwell) בשיא המהפכה הפורטיטית. אדיקות דתית ומוסר עיצבו את כל תחומי החיים במסצ'וסטס ובמושבות שיצאו ממנה, כגון ניו-הייבן, קונטיקוט, רוד-איילנד, ועוד. בהשוואה למושבות אחרות באמריקה הבריטית, המושבות הפורטיטיות נהנו מלכידות ואחידות רבה ביותר. אחת הסיבות לכך היא ההרכב הדתי האחיד של המהגרים ונוכחותה של רטוריקה ייחודית שכמעט ולא עברה שינוי מאז ראשית ההגירה הפורטיטית לאמריקה ועד לתקופת המהפכה האמריקנית. הרטוריקה הפורטיטית עוצבה במסגרת הוויכוחים העזים שהתחוללו בקרב פורטיטים קיצונים באנגליה לגבי ההגירה. לאמריקה בראשית המאה ה-17 היא מבוססת על טיפולוגיה — או פרשנות מיוחדת של כתבי הקודש, שלפיה אישים ומאורעות שהופיעו ב"ברית הישנה" מגיעים למלוא ביטויים ומיצויים ב"ברית החדשה". בדרך זו סלל המלך דוד את הדרך להופעת ישו, ירושלים הארצית מבשרת את ירושלים השמימית, ועוד. מכוח פרשנות טיפולוגית זו, המהגרים הפורטיטים לאמריקה ראו עצמם בדמות "עם ישראל החדש" — עם נבחר שאלוהים

כרת עמו ברית מיוחדת. הם היו "עמו של אלוהים" וזכותם להתיישב בניו-אינגלנד, כפי שטענו מנהיגי המושבה, נבעה "מכוח ההבטחה" האלוהית: "ושמתי מקום לעמי לישראל [במסצ'וסטס] ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירגו עוד ולא יוסיפו בני עוולה לענותו כאשר בראשונה" (שמואל ב ז, י). מאחר שההשגחה האלוהית הוליכה אותם ל"ארץ ההבטחה" באמריקה, הפורטיטים השוו את הגירתם לאמריקה ליציאת מצרים, או למנוסת לוט מסדום: שעה שאלוהים בישר כי "החרב יחריב את אנגליה וישימנה כשוממה" הוא יצר את "ניו-אינגלנד סלע ומקלט לצדיקיו לנוס אליה". תפישה אפוקליפטית ואסכולוגית זו יצרה שסע עמוק ובלתי ניתן לאיחוי בין העולם הישן לחדש ברטוריקה הפורטיטית. ניו-אינגלנד הפכה לארץ כנען או לארץ המובטחת. למקום זה הובילה ההשגחה האלוהית את נבחר האל, וכאן נועד לעמו הנבחר מקום לשכון בבטחה לאחר שנמלטו מאירופה החוטאת והמושחתת. "את מי הפליא אלוהים לרומם יותר מאשר את עמו בישימון הזה?" שאל מושל המושבה ויליאם סטוטון (Stoughton) בסוף המאה ה-17. והתשובה לכך הייתה ברורה מאליה: "שם אלוהים ועניינו, ויחס הברית אליו, הלא כל אלה כתובים עלינו."

הרטוריקה של ההגירה הפורטיטית לאמריקה שאבה את כוחה מאמונות מגובשות ומקובלות בקהילה דתית זו, ולכן אסור להתייחס אליה כתעמולה של אליטה קטנה ומצומצמת. את כוחה היא שאבה מכתבי הקודש ואת סמכותה מתולדות הכנסייה הנוצרית בעולם. בדרך זו היא יצרה מרחב ניסיון ואופק ציפיות חדש לנוכחות הפורטיטית באמריקה. ומאחר שכתבי הקודש סיפקו את המטפורות ואת האנלוגיות העיקריות לקיום באמריקה, רטוריקה זו הייתה מבוססת על תפישה ברורה של מהלך ההיסטוריה, או גישה מניכאיסטית, הרואה את העולם כשדה קרב בין כוחות האור לבין כוחות החושך, או בין ישו לשטן. מאבק זה מדריך את מהלך ההיסטוריה ומעניק לה פשר ומשמעות. זו הסיבה שהפורטיטים הבינו את הגירתם לאמריקה כחלק מהותי מהמאבק האפוקליפטי נגד השטן, אויב ישו השולט באירופה, ותכליתם לפיכך הייתה להקים באמריקה את "מלכות אלוהים". הרטוריקה הפורטיטית מציינת על כן תפישה משיחית של ההיסטוריה — הקמת עולם חדש באמריקה המנותק מחטאי העולם הישן ושחיתותיו. בדרך זו

נוצרה תפישה מהפכנית שהכתיבה את תפקיד העולם החדש במהלך ההיסטוריה. במקום לראות ביבשת זו שלוחה של האימפריה הבריטית הצומחת, כפי שחשבו לדוגמה הפרוטסטנטים שהתיישבו בוורג'יניה בשנת 1607, הפוריטנים ניתקו עצמם בצורה קיצונית מהעולם הישן של אירופה ופיתחו חזון מפואר לעולם החדש.

רטוריקה דתית זו הדריכה את ההגירה הפוריטנית לאמריקה, וסמליה וערכיה הסבירו את פשר נוכחותם ותפקידם של אנשי דת אדוקים אלה בעולם החדש. לדבר זה היו השלכות חברתיות ותרבותיות חשובות ביותר. אין חברה במאה ה-17 שדמתה לניו-אינגלנד מבחינת שיעור יודעי הקראו והכתוב שבה. בתקופה זו, אלה היו "אנשי הספר" במלוא מובן המילה. עניים ועשירים כאחד ידעו לקרוא בכתבי הקודש מראשית ועד אחרית. אבל חוץ מתנ"ך הם לא קראו כמעט ספרות אחרת. נוטים לחשוב שידיעת קרוא וכתוב היא כלי עזר להרחבת הידע וההשכלה, אך לא כך היה הדבר במקרה של ניו-אינגלנד. בחברה דתית זו לא חל עדיין המעבר מתרבות של שמיעה לתרבות של קריאה, שמקורותיו בהמצאת הדפוס באמצע המאה ה-15. הפוריטנים הסתמכו בעיקר על דרשות אנשי הכמורה ופרשנותה כדי להבין את העולם שסביבם. במשך הזמן התחוללו שינויים חברתיים, מדיניים וכלכליים גדולים במושבות הפוריטניות במאות ה-17 וה-18. שינויים אלה הביאו לתמורה החשובה של הפיכת הפוריטן האדוק ליאנקי הסוחר והיזם הנמרץ, כינוי שהעניקו במאה ה-17 ההולנדים בניו-יורק לבני המושבות הפוריטניות. אך למרות שינויים אלה, תושבי ניו-אינגלנד המשיכו בעקשנות להסביר את פשר הימצאותם ותכלית שליחותם באמריקה לאור הרטוריקה של אבותיהם המהגרים, או לאור השסע בין העולם הישן לחדש ורעיון הבחירה והייעוד של ניו-אינגלנד במערכות ההיסטוריה של הישועה והגאולה האלוהית בעולם. בהשוואה למושבות אחרות באמריקה הבריטית, שמירה קפדנית זו על מערך סמלים רטורי מוגדר ובר-משמעות במשך שנים כה רבות בניו-אינגלנד הייתה תופעה ייחודית. כדי להבין תופעה זו צריך לחפש אחר גורם מוגדר אשר שקד לשמר את הרטוריקה הפוריטנית בתמורות העתים והתאים אותה כל הזמן לנסיבות היסטוריות משתנות.

רטוריקה צריכה סוכן מוגדר אשר יתרגם את רעיונותיה לאידאולוגיה

— תהליך רטורי חברתי שסייע לאנשים לפעול בהיסטוריה, וכדרך זו לעצב את זהותם — והיא זקוקה לגוף אשר יפיץ אידאולוגיה זו ברבים. זה היה תפקידה של הכמורה הפוריטנית בניו-אינגלנד ומכאן המעמד המיוחד השמור לה בכל המושבות האנגליות באמריקה. ניו-אינגלנד הייתה האזור ההומוגני ביותר מבחינה דתית, חברתית ומדינית, באמריקה הבריטית. אחת הסיבות לכך היו אנשי הכמורה, אשר במשך יותר ממאה וחמישים שנה שקדו בעקשנות לגבש תחושת זהות ייחודית למרחב גיאוגרפי זה באמצעות ערכי הרטוריקה הפוריטנית וסמליה. אלף ושש מאות אנשי כמורה הוסמכו בניו-אינגלנד מראשית ההתיישבות הפוריטנית ועד למהפכה האמריקנית. את הכשרתם הם קיבלו באוניברסיטת הארוורד, שנוסדה בשנת 1636, ייל, 1702, ומאוחר יותר פרינסטון, 1746. כאן עוצבה העילית, הדתית והחילונית, של המושבות הפוריטניות. אנשי הכמורה לא היו זרים לאקלים הדעות של תקופתם מאחר שעם הרפורמה של מערכת הלימודים בהארוורד וייל בראשית המאה ה-18, רעיונות המהפכה המדעית ותנועת ההשכלה מצאו את דרכם לאמריקה. זאת ועוד, בשנות המאבק המהפכני נגד אנגליה פעלו שש מאות כמרים ללא לאות להפיץ בדרשותיהם מעל דוכני התפילה ביותר מחמש מאות כנסיות, המפורזות בכל ניו-אינגלנד, את רעיונות ועקרונות ההתנגדות לאנגליה. תהליך רטורי חברתי חשוב זה הפך את תושבי ניו-אינגלנד לתומכים הנלהבים ביותר של המהפכה האמריקנית בכל המושבות כבר בראשיתה.

לעיתונים ולקונטרסים הייתה כמו כן חשיבות רבה בגיוס האוכלוסייה נגד אנגליה, אך מבחינת חשיפת הציבור וההשפעה עליו, אף אחד מאמצעי התקשורת הכתובה לא היה יכול להשתוות בחשיבותו ובהשפעתו לדרשות. כמוסד חברתי שיקפו הדרשות מגע ישיר ובלתי אמצעי בין מנהיגות מוכרת ומוסמכת לבין התושבים, וכמוסד דתי הן סימלו סמכות ומסורת חשובה בעלת השפעה גדולה על הציבור. חשוב מכל, יותר מכל מוסד חברתי אחר במושבות, התכנים של הדרשות ביטאו היענות מיידית לצורכי התושבים ומצוקותיהם בנסיבות של מציאות היסטורית מסובכת ומבלבלת כפי שהיה בימי המהפכה. זו הסיבה שהדרשות הפכו לאמצעי החשוב ביותר ולהפצת רעיונות המהפכה. בהן שמע הקהל תגובה מיידית ועכשווית מאת הכומר על

המאורעות והאירועים הסוערים המתחוללים סביבם, ומכוח הרטוריקה שלהן הבינו התושבים את הפשר והמשמעות ההיסטורית של תקופתם ואת חשיבות תפקידם במאבק נגד אנגליה. לדרשות אם כן, מעצם טבען, היה ממד אינטימי חשוב ומוכהק ששום מוסד חילוני אחר, כגון אסיפות עם או אסיפות ערים לא היה יכול להשתוות אליו. מצד אחר, למאמרים, לקונטרסים ולספרים, היה כמובן מעמד חשוב בגיוס האוכלוסייה לעניין הפטריוטי, אך גם אלה לא יכלו לספק את מידת האינטימיות, ומכאן אף לא את מידת ההשפעה הטמונה ביחס שבין כומר לצאן מרעיתו. בנוסף על כך, מאחר שהציבור ראה בדרשות את אמצעי התקשורת החשוב והזמין ביותר בזמן זה, הכמרים ניסו כל הזמן להתאים את מספרם לפי צורכי הציבור, ועשו בכך שימוש גמיש מאוד. באורח מסורתי בניו-אינגלנד נישאו דרשות בכנסייה בימים קבועים, במיוחד ביום שבת וביום ראשון. אך בתקופת המהפכה הוסיפו הכמרים מספר דרשות באמצע השבוע לאור מצב האירועים ולפי צורכי הציבור. דרשות נישאו כמובן גם בפני אנשי המיליציה העממית, מנהיגי המושבות, ובימי בחירות או הכרעה חשובים. להניע את האוכלוסייה לפעולה מדינית, זה היה התפקיד העיקרי של הכמורה הפטריוטית בניו-אינגלנד במהפכה האמריקנית. מאחר שבידי אנשי הכמורה נמצאה זה כבר רטוריקה מגובשת אשר ניצבה ביסוד ההתיישבות הפטריוטית והצדיקה את פשר נוכחותה באמריקה, הם שילבו אותה ברעיונות המהפכניים החדשים, וכך יצרו עולם סמלים רטורי חשוב שהעניק פשר ומשמעות למציאות ההיסטורית המשתנה בימי המאבק נגד אנגליה.

לא קשה ללמוד על השפעת הכמורה הפטריוטית בניו-אינגלנד ועל תפקידה כסוכן חשוב בשימור הרטוריקה הפטריוטית והתאמתה למאבק נגד אנגליה. בשנת 1776, שנת הכרזת העצמאות של אמריקה, פעלו שש מאות הכמרים בחבל ארץ זה ויצרו למעלה מאלפיים חיבורים, בעיקר דרשות, מדי שבוע בשבוע, ופרסמו אותם בעיתונות ובקונטרסים בשיעור חסר תקדים. כמות זו עלתה במספרה על כל החיבורים החילוניים שהתפרסמו בכלל המושבות. למעשה, על כל חיבור חילוני שהתפרסם במושבות בתקופה זו הופיעו ארבעה חיבורים מאת אנשי כמורת ניו-אינגלנד. חיבורים חילוניים נכתבו מטבע הדברים

באורח פרטי, על שולחן הכתיבה של המחבר, והיו מיועדים למספר מוגבל של בני העילית המשכילה. מספר הקוראים של שני חיבורים מפורסמים ביותר בתקופה זו — מכתבי החוואי (*Letters From a Farmer in Pennsylvania*), 1767, מאת ג'ון דיקינסון (Dickinson), או הסקירה על זכויותיה של אמריקה הבריטית (*A Summary View of the Rights of British America*), 1774, מאת תומס ג'פרסון — היה בטל בשישים ביחס לשיעור החשיפה הציבורית לדרשות בניו-אינגלנד. אולי היוצא מהכלל היחיד לכך הוא ספרו של תומס פיין (Paine), השכל הישר, 1776. אך ספר זה, אשר נקרא על ידי מאות אלפים בכל רחבי המושבות, נכתב ממש ערב העצמאות, שעה שחושלו זה כבר הלבבות להתנגדות לאנגליה. עם כל החשיבות הרבה שנודעה לתפקיד עיתונים וקונטרסים בהפצת רעיונות מהפכניים, אף אחד מאמצעי התקשורת הכתובה לא עלה בחשיבותו על הדרשות מבחינת חשיפת הציבור אליהן ומידת והשפעתן עליו.

הרטוריקה הפטריוטית הפכה את ניו-אינגלנד לראש החץ במאבק המהפכני לשחרור המושבות משלטון אנגליה. בדומה לניסיונות אחרים, הניסיון הפטריטני לכונן אוטופיה באמריקה לא צלח בסופו של דבר. אך לא כן הדבר בנוגע לרטוריקה הפטריוטית. ערכיה ודפוסייה התמידו להתקיים בחליפות הזמנים, ולאורם פירשו כל הזמן אנשי ניו-אינגלנד את ייחודם ואת העולם הסובב אותם. באוכלוסייה שחיה באזור מוגדר זה, הנאמדת בלמעלה מחצי מיליון נפש בשנת 1760, ושבה יותר מתשעים אחוזים השתייכו לכנסייה זו או אחרת, פעלו יותר משש מאות אנשי כמורה. גוף זה, יותר מכל קבוצה, היה האחראי להפחת הרעיונות הפטריוטיים בציבור, גיוס התושבים להתנגדות לאנגליה והכשרת הלבבות לעצמאות. מאחר שבידי אנשי הכמורה הייתה זה כבר רטוריקה לכידה שהפכה אזור זה לחבל ארץ קדוש מבחינה של חירות דתית ואזרחית, הם הדגישו והשרישו במהלך המאבק המהפכני נגד אנגליה תחושת ייחוד ושליחות זו בקרב בני קהילתם. בהיעדר לאומיות מגובשת בתקופה זו, הפכו אנשי הכמורה את הרטוריקה שבידם לכלי חשוב ביותר להגדרת המאבק נגד אנגליה. בשאר המושבות באמריקה, היסוד הדתי לא היה כה חשוב בהגירת תושבים ולכן לא התפתחה שם רטוריקה ייחודית בעניין זה. בניגוד לכך, לבני ניו-אינגלנד הייתה

רטוריקה זמינה ושפת מושגים עשירה משכבר הימים, שלאורה יכלו לנסח מיד את מאבקם נגד אנגליה. רטוריקה זו, כפי שנראה להלן, הציבה את תושבי ניו-אינגלנד בראש המאבק המהפכני לעצמאות ותרומה רבות לעיצוב הדמוקרטיה באמריקה.

השקט היחסי שממנו נהנו תושבי אמריקה במשך יותר ממאה וחמישים שנה הופר עם פרוץ מלחמת "שבע השנים", 1756-1763, או "המלחמה הצרפתית-אינדיאנית" כפי שכונתה באמריקה הבריטית. מלחמה זו פרצה ב-1754 בין אנגליה לצרפת על השליטה בצפון אמריקה, והתגלגלה עד מהרה למאבק על השליטה באירופה בין אנגליה ופרוסיה, מצד אחד, לבין צרפת, אוסטריה ורוסיה, מצד אחר. בראשית מלחמה זו, בשנים 1755-1757, ספגו האנגלים בצפון אמריקה מפלות קשות מידי הצרפתים והאינדיאנים. אזורי הספר בצפון ומערב ניו-אינגלנד סבלו במיוחד מפשיטות והתקפות. בנסיבות אלה לקחו על עצמם אנשי הכמורה את התפקיד לפרש בפני צאן מרעיתם את פשר המלחמה ומשמעותה. לאור סמלי הרטוריקה הפוריטנית, הם הסבירו את המאבק בין אנגליה הפרוטסטנטית לצרפת הקתולית כקרב בלתי מתפשר בין נאמני ישו וכוחות השטן. בהקשר אפוקליפטי כולל זה, טען הכומר ג'ון מלון (Mellon) ביוני 1756, "בבל הגדולה, אם הזונה" מספר נבואות חזון יוחנן, או האפוקליפסה, "עדיין לא נפלה" אלא אוסרת עכשיו מלחמה על בני אלוהים ועמו בניו-אינגלנד. דימוי אפוקליפטי זה של צרפת כאויבת הדת הפרוטסטנטית האמיתית הידהד בכל מושבות ניו-אינגלנד והוא השתרש והלך ככל שהתגברו הפורענויות שנפלו על אזור זה. הכומר מתיו ברידג' (Bridge) אף ערך השוואה בין מצבה החמור של ניו-אינגלנד למצב בני ישראל לפני "שיבת ציון". בדומה לממלכת ישראל ערב נפילתה, ניו-אינגלנד מצאה עצמה כמרכז קדוש החש עצמו מאוים ונתון במצור על ידי שלוחי השטן. אין זה מפתיע שכמרים רבים חידשו בשעה זו את הנבואה כי "מצפון תיפתח הרעה", והפצירו בתושבים לעמוד בפרץ ולשמור על "הדת והחירויות של אמריקה. להתנגד לאנטיכריסט" הצרפתי ולדבוק מחדש באלוהים. בעבר דימו הפוריטנים את הגירתם ליציאת בני ישראל ממצרים והליכתם לארץ כנען באמריקה. עכשיו, לאחר שירשו את כנען באמריקה, עולם סמלים רטורי זה יצר זיהוי בין פורענויות המלחמה

במושבות הנפילת ממלכת ישראל שהובילה לגלות בבל. בשני המקרים כאחד, בני עם נבחר מצאו עצמם מאוימים על ידי אויבי אלוהים. הכישלונות במלחמה נגד הצרפתים הביאו את הכמרים להשוות בין אנשי ניו-אינגלנד לבני ישראל הניצבים ערב הרס וחורבן ממלכתם, ולחזות שחירויותיהם הדתיות והמדיניות עתידות להתחסל במהרה.

לרווחת אנשי ניו-אינגלנד, גורל המלחמה התהפך בשנים 1757-1758. ויליאם פיט (Pitt), לורד צ'טהאם (Chatham), ראש ממשלת אנגליה, הבין כי המאבק החשוב במלחמה זו מתחולל דווקא באמריקה ולא באירופה, ולכן גייס כוחות צבא חדשים מאנגליה לעזרת המושבות. מול צבא מחוזק המונהג על ידי מצביאים צעירים ומוכשרים, כגון הגנרלים ג'פרי אמהרסט (Amherst) וג'יימס וולף (Wolfe), הכוחות הצרפתים מצאו עצמם במגננה. כיבוש קוויבק בשנת 1759, וכיבוש מונטריאול ב-1760, הביא לנפילת קנדה הצרפתית. ניצחון זה עורר התלהבות עצומה בניו-אינגלנד ולשורה ארוכה של ימי חג והודיה לאלוהים ששמר על חופש התושבים וחירויותיהם. הכומר ויליאם טוקר (Toker) השווה את כיבוש קנדה לשיבת היהודים מבבל. כפי שאלוהים שמר בעבר על עם ישראל, כך הוא הושיע עכשיו את ניו-אינגלנד מאויביה וצריה. בשעה זו הציע הכומר אליאס סמית (Smith) לבני קהילתו לבחון את אופיו של משה, "הפטריוט האציל", והשווה אותו לדורות של מנהיגים גדולים שצמחו "בישראל של ניו-אינגלנד". הניצחון על הצרפתים הביא לתום תקופת הנדודים במדבר וקירב את אנשי ניו-אינגלנד לארץ כנען שבאמריקה.

כיבוש קנדה הביא לסיום המאבק על השליטה בצפון אמריקה. אנגליה בעזרת תושבי אמריקה הצליחה לסלק את צרפת מיבשת זו. ניצחון זה הביא לפרץ הזדהות פטריוטית עצומה עם ארץ האם. הכומר ג'יימס לקווד (Lockwood) מקונטיקט הכריז כי "לשום אומה באירופה עכשיו, או בכל העולם, אין ממשל אזרחי כמו זה של בריטניה הגדולה". אך התלהבות פטריוטית זו לא יכלה להקהות את תחושת הייעוד והשליחות הגלויה של ניו-אינגלנד. הכומר עזרא סטילס (Stiles) הסביר כי בניצחון על קנדה "אלוהים החזיר לנו את האדמה הזו, כיוון שאנו, בזכות הברית הישנה שאלוהים כרת עם עמו, בני זרע אברהם". ההיסטוריה של עם ישראל וזו של ניו-אינגלנד הפכו לאחד

ברטוריקה הפוריטנית, והניצחון הביא לגילוי מחודש של השליחות הפוריטנית בניו-אינגלנד: "אסור לנו לשכוח את השליחות החשובה שהביאה את אבותינו לארץ זו. מטרת הגירתם הייתה למען אלוהים, דת, חופש המצפון, וליהנות מבשורת אלוהים". כך דרש בלקסינגטון הכומר הצעיר יונה קלרק (Clark) ב-1763. הישגי המלחמה רק איששו מחדש שלאנשי ניו-אינגלנד יש ברית מיוחדת עם אלוהים והעצימו את תודעת השליחות ההיסטורית של תושביה.

הניצחון במלחמת "שבע השנים" סלל את הדרך לגיבוש האימפריה האנגלית בצפון אמריקה ובעולם כולו – אנגליה זכתה בהודו, כבשה את כל צפון אמריקה עד למיסיסיפי ואת מיטב איי הודו המערבית, ועליונות שליטתה בימים הוכרה. שנות המלחמה יצרו חזית אחידה של בני המושבות עם אנגליה כנגד האויב המשותף – הצרפתים – אך המחיר הכלכלי והכספי היה עצום. עם תום הקרבות, השלטונות האנגליים חיפשו דרכים לגייס כספים מאנשי המושבות באמריקה, כפי שהדבר נעשה באנגליה עצמה, כדי לכסות את חובות המלחמה. במושבות נתפשה מדיניות אימפריאלית חדשה זו כהפרה בוטה של חירויותיהם וזכויותיהם כאנגלים בני חורין מהן נהנו במשך יותר ממאה וחמישים שנה, ולכן התנגדו לכך בחריפות רבה וללא פשרות. בין הבולטים והחשובים במתנגדים היו אנשי כמורה בניו-אינגלנד. בדומה למאבק נגד צרפת, הם ניסחו עכשיו את המאבק נגד אנגליה במונחים אפוקליפטיים ומשיחיים, והגדירו את השלטון האנגלי כטירן ועריץ. אסיפת העיר בבוסטון היא שקבעה לראשונה בשנת 1764 את הביטוי "אין מסים ללא ייצוג", והמאבק נוסח עכשיו בצורה חסרת פשרות – "חירות או מוות". מושג החירות לא השתנה הרבה בקרב תושבי ניו-אינגלנד מאז הגירת אבותיהם לאמריקה בראשית המאה ה-17 ועד לשנת 1776. משמעותו הייתה חופש דתי ואזרחי כאחד.

השלב הראשון במהפכה האמריקנית, מתום "מלחמת שבע השנים", 1763, ועד ל"מסיבת התה של בוסטון", 1773, מבטא את התנגדות התושבים למדיניות האימפריאלית החדשה מצד אנגליה, ההתנגדות הייתה מבוססת בעיקר על פשר החוקה האנגלית ומשמעותה. בני המושבות טענו שאנגליה הפרה את זכויותיהם וחירויותיהם כאנגלים בני חורין. את הבסיס לכך מצאו במסורת חשובה של התנגדות מדינית

באנגליה במאות ה-17 וה-18, או באידאולוגיה ויגית (Whig) הרואה את מהלך ההיסטוריה האנגלית כמאבק חסר פשרות בין אזרחים בעלי מידה טובה ואוהבי חירות, דתית ואזרחית, לבין ממשל טירני ומושחת השואף להעצים את כוחו. בשנות המאבק הראשונות, האזור היחיד במושבות שבו הציבור העניק תמיכה בלתי פוסקת ובלתי מסויגת לעניין הפטריוטי היה ניו-אינגלנד. אחת הסיבות העיקריות לכך נמצאת בשילוב ההדוק בין מסורת התנגדות מדינית לבין מסורת של התנגדות דתית באזור זה, אשר מקורותיה בהגירה הפוריטנית בראשית המאה ה-17. להשקפה הוויגית של ההיסטוריה שעליה הסתמכו התושבים בהתנגדותם לאנגליה היה גם בסיס דתי מובהק, מאחר שכתפישה זו חירות דתית ואזרחית היו משולבות הדוקות. כבר בראשית המאה ה-18 אימצו אנשי כמורה רבים בניו-אינגלנד את התפישה הוויגית של ההיסטוריה ושילבו אותה בתאולוגיית הכרית של ניו-אינגלנד. לדוגמה, במסורת הוויגית המושג "טירן" מתייחס הן לעריצות מדינית והן לעריצות דתית של שליט על עמו. זאת ועוד, מאחר שבאזור זה הייתה הדת משולבת תמיד באידאולוגיה מדינית מהפכנית, התייחד לחירות מעמד קדוש (Sacred Cause of Liberty). שילוב זה מתגלה בביורר ברטוריקה הפוריטנית בזמן זה. מושרש בשיח הפטריוטי בניו-אינגלנד הוא מושג 'הכרית' שפיתחו הפוריטנים במאה ה-17. מאחר שכרתו ברית מיוחדת עם אלוהים, הם ראו עצמם עכשיו כמו בעבר, כקהילייה נבחרת שההשגחה האלוהית מגינה ושומרת עליה מול הרדיפות של אנגליה. כך, כפי שהרטוריקה הוויגית יצרה אידאליזציה של עבר מיתולוגי של חירות אנגלית במבנה חוקתי מאוזן, אנשי ניו-אינגלנד פיתחו עבר מיתולוגי של ברית עם אלוהים כדי להצדיק את ההתנגדות לאנגליה. בשני המקרים כאחד, הפנייה אל העבר באה להצדיק את המאבק בהווה נגד אנגליה.

השילוב ההדוק בין מאבק חוקתי ודתי מסביר את להט ההתנגדות הפטריוטית העזה בניו-אינגלנד למדיניות האימפריאלית החדשה של אנגליה במושבות. בשנת 1764 נחקק "חוק הסוכר" (Sugar Act), אחד הצווים הראשונים שכאמצעותו ביקש ג'ורג' גרנוויל (Grenville), שר האוצר האנגלי, לגייס כספים באמריקה. אחת מתוצאותיו הייתה "צווי חיפוש" נגד מי שעסקו בהברחות והעמדה לדין בבתי דין צבאיים של

אלה ששילמו מכסים. שני צעדים אלה, חיפוש שרירותי ושיפוט צבאי, הוכיחו בעליל לאנשי המושבות שאנגליה נחושה לפגוע בחירויותיהם. שנה לאחר מכן נחקק "צו הבולים" (Stamp Act), המס הישיר הראשון שהוטל על התושבים באמריקה. יותר מכל מאורע אחר, ההתנגדות והלהט הבלתי מתפשרים לחוק זה בניו-אינגלנד העמידו את התושבים שם בראש ההתנגדות לאנגליה באמריקה הבריטית. המאבק נגד זכותה של אנגליה להטיל מסים ישירים על המושבות הביא להקמת קבוצות מחאה אלימות הידועות בשם "בני החירות" (Sons of Liberty), אשר תקפו פיזית את גובי המס והרסו את בתיהם בבוסטון ובמקומות אחרים. לאנשי הכמורה הייתה השפעה רבה על גיבוש עקרונות ההתנגדות למס והקמת אגודות אלה. במסגרת הסמכתם לכמורה, הם הכירו היטב את חיבוריהם של הוגים ויגים בולטים כגון אלג'ונן סידני, ג'ון לוק, גיימס הארינגטון, ועוד, ולכן יכלו ללמד את התושבים פרק חשוב בזכויותיהם המדיניות והדתיות. בנוסף לכך, פיזורם הגיאוגרפי הנרחב בכל ניו-אינגלנד סייע בידם להפיץ את המסר הפטריוטי וליצור חזית אחידה נגד הצעדים שנקטה אנגליה. תופעה זו של יצירת תאולוגיה פוליטית, או התנגדות גלויה של אנשי כמורה לממשל חילוני, הייתה בלתי אפשרית באנגליה. אך בניו-אינגלנד, דת וחוק, חירות אזרחית ודתית, היו מאז ומתמיד משולבות הדוקות. "אם אתם מזניחים את החירויות שלכם," הזהיר הכומר סטיבן ג'ונסון (Johnson) בשנת 1765, "אתם אחראים למוות שלכם, וגוזרים עבדות על צאצאיכם." ההתנגדות לאנגליה, כפי שטען בדרשה אחרת בפני בית המחוקקים של המושבה באותה השנה, מוצדקת כיוון שהזכויות והחירויות של ניו-אינגלנד הוענקו לא על ידי אנגליה אלא מאלוהים עצמו. כישלון התושבים לשמור על זכויות אלה יסמל לא רק אובדן זכויות מדיניות, אלא בעיקר הפרה של הברית המיוחדת שיש לניו-אינגלנד עם אלוהים. במסגרת זו של עליונות זכויות אלוהיות על פני אלה הנובעות מהחוקה האנגלית, הפציר ג'ונסון במאזיניו לבחון את המצב בניו-אינגלנד לאור המכות שנפלו על המצרים בזמן יציאת מצרים: "הפיכת עם חופשי לעבדים, עם שיש לו ברית עם אלוהיו, ולהביאו למצב ארור של תלות וכפיפות, הוא דבר לא צודק אשר יעורר את חמת האלוהים עצמו." זה השיעור החשוב שאנגליה צריכה ללמוד מהפרת הזכויות והחירויות האזרחיות

והדתיות של התושבים באמריקה. מאחר שאלוהים הוא ששלח את הפוריטנים לאמריקה וכילכל אותם שם בחסד ההשגחה האלוהית, הרי נאמנותם שמורה קודם כל לקונם ולא לאנגליה.

משבר "צו הבולים" חשף בגלוי את כוח הרטוריקה הפוריטנית ויכולתה להעניק פשר למציאות משתנה. שנה מאוחר יותר, ביטול הצו, 1766, הביא לשורה ארוכה של דרשות הודיה בניו-אינגלנד, שבהן לא חסכו אנשי הכמורה כל מאמץ להדגיש מחדש את ייחודה של ניו-אינגלנד ושליחותה. ביטול המס, טען הכומר אדוארד ברנרד (Bernard), הוא הוכחה לכך ש"ירושלים [ניו-אינגלנד] בנויה כעיר המחוכרת יחדיו". מאחר שאחדות תושבים ומאבקם הביאה לסילוק המס, חירות מדינית הייתה לתנאי הכרחי למימוש זכויות אזרחיות ודתיות. וכתמיד הוגדרו זכויות אלה כמיוסדות על ברית עם אלוהים — "אלוהים העניק חוקים מדיניים וכן מוסדות דתיים לבני ישראל כדי להבטיח שחירותם תובטח ולא תופר על ידי שום מלך שרירותי".

זאת ועוד, מאבק זה גרם לתוצאה חשובה: ההמון הפשוט קיבל עכשיו לגיטימציה בשל מאבקו העיקש נגד גובי המסים. בהגנתו על פעולות "בני החירות" ובהצדיקו את מעשיהם כמאבק פטריוטי, קבע הכומר יונתן מיו (Mew) ש"בני העם הפשוט בניו-אינגלנד היו תמיד בבחינת פילוסופים וקדושים בהשוואה לבני העם הפשוט באנגליה." אם הפוריטנים במאה ה-17 הקפידו לשמור על גבולות חברתיים מוגדרים וברורים, הרי המאבק עם אנגליה הביא לעליית כוח הציבור הפשוט. "אלוהים כחמת זעמו העניק מלוכה לעם ישראל, כיוון שלא היה להם חוש מספיק ומידה טובה לכונן קהיליה." אך בניו-אינגלנד, קבע אחד הכמרים, אין כל צורך במלוכה, כיוון שהעם די משכיל להגן ולשמור על חירויותיו, כפי שהוכח במאבק על "צו הבולים".

יכולתה של הרטוריקה הפוריטנית לגייס את התושבים לעניין הפטריוטי מתגלה גם ב"טבח בוסטון", 1770. לאחר ביטול מס הבולים ניסתה אנגליה לשוב למדיניות של הטלת מכסים על המושבות, כגון על יבוא צבעים, עופרת, נייר ותה מאנגליה. גם הפעם עמדו אנשי ניו-אינגלנד בראש המתנגדים לצעדים אלה. אך עכשיו הם פעלו לגייס לעניין את שאר המושבות באמריקה הבריטית. הניסיון לכונן חזית אחידה של המושבות נגד אנגליה עורר את זעמו של לורד הילסבורו

(Hillsborough); שר המושבות החדש ראה בכך כגיידה באנגליה, ולכן ביקש לפזר את אסיפת מושבת מסצ'וסטס בבוסטון — הסמל המקודש ביותר לחופש ולחירות תושבי המושבות האנגליות באמריקה. בה כשעה ניסו נציבי מכס אנגלים להחרים בעוון הברחה את הספינה "חירות" של הסוחר ג'ון הנקוק (Hancock), אחד התומכים העיקריים של "בני החירות", אך המון זועם התנפל עליהם ומנע בעדם לבצע את הדבר. כנסיכות אלה של מרי אזרחי גלוי ביקש מושל המושבה פרנסיס ברנרד (Bernard) סיוע צבאי מאנגליה, וכך הוצבו שתי חטיבות צבא בבוסטון. עימותים בין אנשי הצבא והאזרחים בבוסטון הפכו מכאן ואילך למחזה של שגרה. לאחר התגרונות בלתי פוסקות מצד ההמון, פתח חיל המצב האנגלי באש והרג חמישה אנשים בחודש מרס 1770. "טבח בוסטון", כפי שאירוע זה נחרט בזיכרון, היה אירוע שולי מאוד מבחינת שיעור האבדות. אך בחברה שאזונה הייתה כרויה כל הזמן לפורענויות ולאסונות, הפך אירוע זה לסמל מפואר. ה-5 במרס שנת 1770 הפך ליום החשוב ביותר בלוח השנה של ניו־אינגלנד, עד שהוחלף, לאחר הכרזת העצמאות 1776, ב־4 ביולי.

"טבח בוסטון" לא הוביל לפרץ אלימות נוסף. שפיכות הדמים גילתה לשני הצדדים כי הרחיקו לכת מדי. אך מבחינה רטורית, עוד לא היה אירוע כזה בניו־אינגלנד מבחינת פרץ הרגשות וזרם הדרשות. הכומר ג'ון לטרופ (Lathrop) מבוסטון השווה את הטבח לרצח קין את הבל אחיו, וטען שבמעשה זה התנהגו האנגלים בצורה בוגדנית כלפי אחיהם. "ממשל, המפר את עקרונות החוק ומכוון עצמו לאור כוח החרב," הוא הזהיר בדרשה מיד לאחר הטבח, "מן הראוי שיופל במהירות." לנוכח הדם השפוך הוא שב והזכיר מחדש לבני עירו "את השליחות של אבותינו" לכוון באמריקה מקום מקלט לדת ולחירות. הוא פנה לפיכך לאלוהים שיפרע מהאנגלים, ולבני עירו אמר: "מצפוננו מחייב אותנו לרבוך בחירות שמכוחה הפך אותנו ישו לחופשים. אנו לא זכאים לשאת את השם נוצרים אם אנו עבדים. ושעה שאנו נלחמים עבור חירויותינו האזרחיות, שומה עלינו לדאוג יותר לחופש שאלוהים העניק לנו." בדומה לכך, הכומר יהודה צ'מפיון (Champion) מהעיר לייצ'פילד טען שאלוהים הפך בעבר את ניו־אינגלנד "למקלט של חירות דתית ואזרחית," ולכן לא ינח עכשיו את בניו הנבחרים אם

הללו לא ינטשו את בריתם עמו. החרפת היחסים עם אנגליה הביאה לגיבוש השקפות מדיניות חדשות שלפיהן הזכויות והחירויות של אנשי ניו־אינגלנד אינן מבוססות על החוקה האנגלית אלא על אלוהים עצמו. החופש האזרחי והדתי שממנו נהנתה ניו־אינגלנד משך עשרות בשנים, כך הסביר כומר אחר, לא מיוסד על עקרונות החוקה האנגלית אלא רק על ההגנה הריכונית של אלוהים. לפיכך, את אנשי ניו־אינגלנד מדרוך חוק העולה על החוק האנגלי, חוק אלוהי, והוא מחייב אותם להגן על חירויותיהם האזרחיות והדתיות. ומאחר שאלוהים לא יפר את בריתו עם בני עמו הנבחר בניו־אינגלנד, יכולים התושבים להתנגד לעריצות של אנגליה ללא כל חשש. שפיכות הדמים עוררה את הכמורה לקרוא מחדש לאחדות התושבים ולחידוש הברית עם אלוהים. לשם כך הם יצרו השוואה בין בוסטון לירושלים: "ניצבות רגלינו בין שערייך בוסטון," קבע כומר אחד, "הו בוסטון. בוסטון עיר שהוכרה לה יחדיו." סמל רטורי זה לא היה מכוון לליכוד התושבים בלבד, אלא גם ציין פנייה לשמים כדי לקבל סיוע אלוהי בשעת צוקה זו. אחת הדרשות החשובות ביותר בתקופה זו, שהתפרסמה מיד ונקראה על ידי תושבים רבים, הייתה "בשבח יופי החירות", 1772, מאת הכומר ג'ון אלן (Allan). עד כה התנגדות התושבים הייתה מכוונת בעיקר נגד הפרלמנט ויועצי המלך המושחתים. אך בדרשה זו הרחיב אלן את זכות התושבים להתנגד גם למלך ג'ורג' השלישי עצמו. סמכות המלך, קבע המחבר, "נובעת מהעם," ולכן "אסור למלכים לחשוב רק על מעמדם הרם, כיוון שהשוכן במדומים תמיד התכוון לכך שהם יהיו משרתי העם."

ההתנגדות לאנגליה ברחבי ניו־אינגלנד הגיעה לשיאה בשנת 1773. ניצב מול מרי אזרחי גלוי וברצותו לאכוף את השליטה בבוסטון, החליט הכתר האנגלי בשנת 1772 שמעתה ואילך מושל מסצ'וסטס יקבל את משכורתו מאנגליה, ובדרך זו תבוטל התלות המסורתית של המושל באסיפת המושבה. הפרה כה בוטה של אחד מסמלי הממשל העצמי החשובים ביותר שממנו נהנו עד כה המושבות הביאה לכך שבעיתוני בוסטון החלו להתפרסם מאמרים רבים הקוראים לעצמאות מאנגליה. מנהיגים פטרוויטים, כגון סמואל אדמס (Adams), הקימו ועדה לתיאום ההתנגדות בכל המושבות כמאמצייהם ליצור חזית אחידה

נגד אנגליה. שנה מאוחר יותר, הכתר האנגלי העניק ל"חברת הודו המזרחית" זכויות בלעדיות למכירת תה באמריקה ולגבות מכסים עבורו. בכל ערי ניו-אינגלנד התקיימו אסיפות מחאה חריפות שבהן דרשו הכמרים בעוז נגד צו זה. אך הפעם ההתנגדות לא הייתה מילולית בלבד. ב-16 בדצמבר 1773, קבוצה מתושבי בוסטון מחופשים לאינדיאנים השליכה נמל בוסטון מטען תה גדול שהגיע מאנגליה. לאחר "מסיבת התה של בוסטון", כפי שמאורע זה נקרא בלעג בפי תושבי המקום, לא יכול עוד הכתר האנגלי להבליג. במרס 1774 הוטלו "חוקי כפייה" (Coercive Acts) על מסצ'וסטס, בין החשובים שבהם סגירת הנמל בעיר וביטול אסיפת המושבה והחלפתה בשלטון צבאי. בוסטון נהפכה למעשה לעיר הנתונה במצור. בתגובה לכך צעדו אלפי אנשים חמושים לקיימברידג', השוכנת ליד בוסטון, כהכנה לעימות גלוי עם הצבא האנגלי השוכן בבירת המושבה. נוסף על כך, במאי חוקק הפרלמנט את "חוק קוויבק", אשר העניק ממשל קבוע למושבה הצרפתית לשעבר, והפך אותה ל"מושבת כתר" הכפופה ישירות לאנגליה. מערכת השלטון שם מונתה על ידי הכתר, וכל צעדיה היו כפופים לווטו מלכותי. ענייני כספים ומיסוי היו בסמכות בלבדית של הפרלמנט, והדת הקתולית קיבלה מעמד מיוחד במושבה. חוק זה הבהיר לכל המושבות מה עתיד להיות גורלן אם לא יתנגדו לאנגליה. החודשות בדבר ההיתר שהעניקה אנגליה לאנשי קוויבק הקתולים לשמור על דתם ושמירת מוסד הבישופ הקתולי בעיר זו חידשו את הפחדים האפוקליפטיים בדבר צבא האפיפיור שיעלה מהצפון, קנדה, כדי להשמיד את ניו-אינגלנד. כחגיגות הלעג השנתיות בבוסטון ובמקומות אחרים בניו-אינגלנד לציון "יום האפיפיור", השו עכשיו את פקידי הממשל האנגלי לאפיפיור והתייחסו אליהם כשלוחי השטן. בעבר, הרטוריקה הדתית שימשה אמצעי חשוב להגדרת הקהילה הנבחרת בניו-אינגלנד מול הקתולים הצרפתים בקנדה, ועכשיו היא הופנתה ישירות נגד אנגליה.

אם השלב הראשון במהפכה האמריקנית מציין התנגדות לאנגליה המבוססת על מורשת החוקה האנגלית וזכויות התושבים כאנגלים בני חורין, הרי השלב השני מסמל את פתיחת המאבק הצבאי שסלל את הדרך לעצמאות המושבות בשנת 1776. שלב זה החל בשנת

1774, לאחר "חוקי הכפייה" שהוטלו על מסצ'וסטס. חוקים אלה יחד עם "חוק קוויבק" סילקו כל אשליה מעיני התושבים ביחס לכוונות אנגליה. בנסיבות אלה, הגבולות הגיאוגרפיים המסורתיים שהבדילו בין שלושת-עשרה המושבות החלו להיעלם. המצור על בוסטון נתפש כאיום ישיר על כל המושבות כפי שניתן לראות בהכרזות הקונגרס הקונטיננטלי הראשון. כנס זה, שהתכנס בפילדלפיה בקיץ 1774, הביע תמיכה בלתי מסויגת במאבק של תושבי ניו-אינגלנד, קבע כי "חוקי הכפייה" אינם חוקיים והמליץ לתושבי מסצ'וסטס לכונן ממשל עצמאי וליצור מליציה צבאית. החלטות אלה הוכיחו בעליל כי המאבק המקומי בבוסטון הפך למעשה למאבק כל-אמריקני. בתגובה להחלטות הקונגרס, הכריז המלך שמסצ'וסטס נמצאת במצב של מרד. בזמן משבר חריף זה, דרשות אנשי הכמורה הפכו לאמצעי העיקרי בהעברת המסר הפטריוטי וסללו את הדרך למעבר מהתנגדות למרד גלוי. אמנם גם עיתונים נרתמו לעניין הפטריוטי, כגון המרגל של בוסטון, אך מאחר שאמצעי תקשורת זה מעולם לא היה המוני בתקופה הקולוניאלית, הרי "תרבות הדיבור" הייתה חשובה בהשפעתה יותר מזאת של "תרבות הקריאה". כאן גם נעוצה החשיבות הגדולה של אנשי הכמורה והרטוריקה הפוריטנית בגיוס התושבים. בשעה זו הפכו הכמרים למעשה לנביאים או לשליחי אלוהים המבשרים את רצונו וכוונתו בנוגע לעולם החדש של אמריקה. שש מאות אנשי הכמורה בניו-אינגלנד יצרו חזית אחידה, ומתוקף סמכותם המסורתית, הדתית וההיסטורית, הטיפו בגלוי על זכות התושבים לצאת במאבק מזוין נגד אנגליה: "נרקמת תוכנית ברורה" מצד האנגלים "להרוס את החוקה האנגלית" ולהקים במקומה "עריצות אבסולוטית" במסצ'וסטס, קבע הכומר ג'וזף פרי. אחת מתוצאותיה החמורות תהיה "עריצות אכזרית, ועבדות מוחלטת, של כל אמריקה". קודם ראינו שהקונגרס הקונטיננטלי הצהיר שהמאבק של מסצ'וסטס שייך לכל אמריקה הבריטית. עכשיו, בפעם הראשונה, הכמורה בניו-אינגלנד הכריזה מצדה היא שהמאבק הפטריוטי המתנהל באזור זה שייך לכל אמריקה.

בשנת 1775 חלה תפנית חשובה ברטוריקה הפוריטנית. עד כה נוסח המאבק נגד אנגליה כעניין מקומי השייך לעמו הנבחר של אלוהים בניו-אינגלנד, לאור הברית המיוחדת שכרת עם אלוהים.

עכשיו הורחב מאבק זה וכלל את שאר המושבות. בדרך זו הכרית המיוחדת והמסורתית של ניו־אינגלנד עם אלוהים הועתקה לכל המושבות הבריטיות באמריקה. אנשי ניו־אינגלנד כמובן לא ויתרו על שליחותם הסגולית בהיסטוריה. ההפך מכך. את שליחותם ובריתם הם הפכו לעניין של כל אמריקה הבריטית. הזדהות שאר המושבות עם הפטריוטיות של ניו־אינגלנד גרמה לכך שאף הן נכללו עכשיו בהבטחת אלוהים לעולם החדש של אמריקה. במשך המהפכה האמריקנית אם כן הורחבה הברית המיוחדת של אלוהים עם ניו־אינגלנד וכללה את כל הפטריוטים באמריקה. אין זה מפתיע כי בתקופה זו מושג הברית החל להופיע בהצהרות הרשמיות של הקונגרס הקונטיננטלי, כולל קריאה לימי תענית והודיה, ולמושג החירות הוענקה משמעות דתית קדושה בכל אמריקה — בני המושבות הם עמו הנבחר של אלוהים, והלויאליסטים תומכי אנגליה במושבות יחד עם האנגלים הם בני השטן. לשון המושגים והרטוריקה הפוריטנית הפכה בדרך זו לאמצעי חשוב ביותר בהגדרת המאבק של כלל המושבות נגד אנגליה. מנהיגים מהפכניים חילוניים, כגון אלכסנדר המילטון מניו־יורק ופטריק הני (Henry) מוורג'יניה, התייחסו עכשיו לאמריקנים כעם פרוטסטנטי נבחר שיש לו ברית מיוחדת עם אלוהים, והגדירו את המאבק נגד אנגליה במושגים קולקטיביים של השגחה אלוהית.

הצעדים הקשים נגד כוסטון חשפו מוטיב חשוב נוסף ברטוריקה הפוריטנית — הענקת מעמד של קדושה לממשל רפובליקני. בשנות השישים, או בשלב הראשון של ההתנגדות לאנגליה, תושבי המושבות ביקשו לממש את חירויותיהם וזכויותיהם במסגרת מורשת החוק האנגלי. אך המאבק הגלוי בשנות השבעים יצר תמורה חשובה בנושא זה, שעה שבני המושבות ביקשו לבסס את זכויותיהם וחירויותיהם מחוץ לחוקה האנגלית. בשלב זה נהפכו מושגים של חירות דתית ואזרחית למזוהים עם צורת הממשל הרפובליקני. הקהילה הקדושה של אזרחים אמריקנים נתפשה עכשיו כבלתי נפרדת משיטת הממשל הרפובליקני, או ממשל העם. הביטוי הראשון לכך נמצא בניו־אינגלנד. אנשי כמורה התחילו להדגיש יותר ויותר בדרשותיהם את צורת הממשל של הרפובליקה היהודית. הכומר צ'פלין טען כי עם ישראל נהנה משפע ושלווה יותר מארבע מאות שנים תחת "רפובליקה"

של השופטים. המוטיב של "הרפובליקה היהודית" שימש גם אמצעי חשוב לעורר את מחאת התושבים נגד השימוש בצבא קבע מצד אנגליה. כדי לחזק את רוח אנשי ניו־אינגלנד, השווה הכומר צ'פלין בין אנשי המיליציה של ניו־אינגלנד לצבא המתנדבים של דויד שהביס את צבאות המלך שאול. תופעה זו ממחישה בעליל לא רק את גמישותה של פרשנות דתית והתאמתה לנסיבות כהווה, אלא גם יצירת שילוב חדש בין מדינה וקהילה קדושה, או בין צורת ממשל מדיני וקהילה נוצרית. תופעה זו גם ממחישה בבירור שעקרונות המורשת הרפובליקנית, שראשיתם בהגותו של מקיאווולי, עלו בקנה אחד עם מסורת דתית. התמיכה בממשל רפובליקני, או בשלטון העם, יצרה זהות ברורה בין צורה מסוימת של ממשל מדיני לבין עם אלוהים. דבר זה היה כמובן הכסיס לתאוקרטיה בניו־אינגלנד בראשית המאה ה־17. בשנות המאבק המהפכני נגד אנגליה זיקה חשובה זו בין עם אלוהים לממשל רפובליקני העניקה לגיטימציה דתית חזקה לאימוץ שיטת הממשל הרפובליקני באמריקה. בשלב השני של המהפכה האמריקנית, אם כן, במקביל למאבק המזוין נגד אנגליה, התפתחה הגדרה חדשה של קהילה קדושה ותקווה משיחית לבואו של יום חדש בהיסטוריה, עם העצמאות מאנגליה. מושגים אלה — הפן הדתי של לאומיות מהפכנית, אופטימיות ביחס לעתיד אמריקה, ונאמנות לצורת המשטר הרפובליקנית — חושפים את הקשר החשוב בין ההשגחה האלוהית לקהילה דתית, ומסמלים שוב את חשיבות הדת בעיצוב אידאולוגיה מהפכנית וכיצירת זהות כלי־אמריקנית עוד לפני הגיבוש הפורמלי של הלאומיות האמריקנית עם הקמת הממשל הפרלמנטרי.

משך כל שנות המאבק המהפכני נגד אנגליה חיזקו אנשי הכמורה בניו־אינגלנד את רוח התושבים באמצעות שימוש בעולם הסמלים הרטוריים הקדוש של אבותיהם הפוריטנים. מכוח מערכת מושגים זו פירשה הכנסייה כל הזמן את תכלית המאבק נגד אנגליה והכשירה את הדרך למאבק מזוין. שעת המבחן הגדולה הגיעה בלקסינגטון וקונקורד בשנת 1775. לכומר העיירה קונקורד, ויליאם אמרסון, לא היו כל ספקות באביב שנה זו שהמאבק נגד אנגליה יתגלגל עד מהרה למלחמה גלויה וכוללת. ולכן, כדי להכשיר את רוח התושבים, הוא נשא דרשה בחודש מרס בפני אנשי המיליציה המקומית ואמר: "אם לא

נגונן על עצמנו באמצעים צבאיים, אלוהים, מצפוננו והדורות הבאים, לעולם לא יסלחו לנו." חודש מאוחר יותר, ב-19 באפריל, יצא צבא בריטי מבוסטון כדי לחפש נשק בקונקורד ולהחרים אותו. בדרכו הוא עבר בעיירה לקסינגטון ונתקל שם באש חלשה מצד אנשי המיליציה המקומית. ממקום זה המשיכו האנגלים לקונקורד, אך כאן נתקלו בהתנגדות עזה ביותר ונסוגו לבוסטון. הכומר אמרסון לא היה יכול שלא להיות גאה ביותר בעמידה הנועזת של אנשי המיליציה בעיירה שלו. היריות בלקסינגטון וקונקורד הביאו לפרוץ מלחמת העצמאות, אך גורלה ועתידיה היה לוט בערפל מאחר שהמושבות יצאו נגד המעצמה הצבאית הגדולה בתבל. "עמו הנבחר של אלוהים, המיועד לירושלים של מעלה, אינו יודע בוודאות מה יהיה גורלו," דרש בפסימיות רבה הכומר סמואל מאטר (Mather) בבוסטון עם פרוץ הקרבות. אך אם העתיד היה מעורפל ובלתי ידוע, לאנשי ניו-אינגלנד לא היו כל ספקות שאלוהים ניצב לצדם בגלל הברית המיוחדת שכתרו עמו אבותיהם. "למרות שהשעה קודרת מאוד לגבינו," דרש הכומר אליאס סמית; "צדקתנו תדריך את כל צעדינו ותפארת האל תהיה גמולנו."

אך לא רק אלוהים עמד לצד ניו-אינגלנד עם פרוץ המלחמה בלקסינגטון ובקונקורד. כתגובה לקרבות אלה התכנס במאי 1775 הקונגרס הקונטיננטלי השני ואישר, בין השאר, הקמת צבא של כל המושבות תחת פיקודו של ג'ורג' וושינגטון. צבא זה שיחרר את בוסטון במרס 1776 לאחר שהאנגלים פינו אותה. מאבקה של ניו-אינגלנד הפך עכשיו למאבק של כל אמריקה הבריטית. מיד לאחר שחרור בוסטון נשא הכומר סמואל וסט (West) דרשה בפני אסיפת המושבה שהתכנסה מחדש בעיר זו. "זוהי זכותנו הבלתי ניתנת לערעור, חברים, שאותה אנו חבים לאלוהים ולארצנו, לקום עקב החירות ולהגן על חיינו... עד טיפת הדם האחרונה." וכפי שתמיד הובן העניין בניו-אינגלנד, משמעותה של החירות הייתה דתית ואזרחית כאחד. עם סילוק הצבא האנגלי מבוסטון התאמצו אנשי הכמורה לשלב את מוטיב החירות בהקשר הכולל של ישועת ההשגחה האלוהית. לדוגמה, זו הדרך שבה עורר הכומר צ'מפיון את אנשי קונטיקוט: "ביום זה אנו רואים את רוחות אבותינו [הפוריטנים], ושומעים את קולותיהם המבורכים הקוראים אלינו בקול אחד דרך כל מרחב השמים: אל תאבדו את

החירות אותה העניק לכם ישו." החירות של אמריקה לא הייתה רק עניין מדיני ואזרחי אלא נשמר לה מעמד מיוחד של קדושה המציין בין השאר ש"אלוהי צבאות יחמש את כל הבריאה, יכונן ארטילריה בשמים, ישלח את כל מלאכיו, ויערוך את כל כוחותיו במערך צבאי, נגד אויביו ולא ייתן" שעניין החירות "יסבול." שמירת הזכויות והחירויות של תושבי ניו-אינגלנד, כך דרש סמואל קופר לאחר שחרור בוסטון על ידי וושינגטון, היא הכרחית לא רק מבחינה אזרחית אלא מהווה תנאי לשמירת הברית עם אלוהים. ולכן בעניין זה "אנשי אלוהים הולכים בעקבות ההשגחה האלוהית." אין זה מפליא שבהקשר דתי כולל זה הפך וושינגטון משחרר בוסטון למשה מנהיג עם ישראל במדבר, וכל הפטריוטים צריכים להכיר לו תודה: "הו העם שאותו האל הושיע," באמצעות וושינגטון המסמל את "מגן וחרב ההשגחה האלוהית." צריך רק להשוות בין עולם רטורי זה לבין הרטוריקה של המהפכה הצרפתית חמש-עשרה שנים מאוחר יותר כדי להבין את השפעת הדת על המהפכה האמריקנית.

שחרור בוסטון על ידי הצבא הקונטיננטלי גרם לפריחה של דרשות רבות המשבחות את הברית (Union) האמריקנית החדשה. "מלכות המחולקת כנגד עצמה," הצהיר כומר אחד מאה שנים לפני נאומו המפורסם של לינקולן, "תיהרס עד מהרה." הוכחה גלויה לכך ניתן לראות בעובדה שהצבא הקונטיננטלי הוא ששמר על החופש והחירות בניו-אינגלנד. ברכת האחדות, כפי שטען כומר אחר, מחייבת את תושבי אמריקה "לכונן איחוד ולהימנע מכל מחלוקת בקרבנו." וכך הוא סיכם את דרשתו: "הפרס [לאחדות המושבות] היא החירות של אמריקה." ואם ברית ואיחוד זה בין המושבות יישמרו הרי ש"אמריקה תישמר לעד, ועם זה מדור לדור." לא קשה להבחין שסמלי הרטוריקה הפוריטנית הורחבו עכשיו על כל המושבות באמריקה.

"הכרזת העצמאות" של המושבות באמריקה על ידי הקונגרס בשנת 1776 רק אישרה את המצב שהיה קיים בניו-אינגלנד זה למעלה משנה. "ההצהרה הגדולה" הוקראה בכל הכנסיות ברחבי ניו-אינגלנד, ומשמעותה הוסברה לתושבים על ידי אנשי הכמורה. שוב ניתן לראות בכיורור את התגייסות הכמורה לעניין הפטריוטי וכיצד מכוח סמכותה השפיעה על הציבור הרחב שנקהל לשמוע אותה. בפרשנותו את

הצהרת העצמאות הסביר הכומר פיטר ויטני (Whitney) לקהל מאזיני בכנסייה כי "משטר מלוכני איננו עולה בקנה אחד עם רצון האלוהים, ולרוב הוא חטא חמור" בעיני ההשגחה האלוהית. זה המשפט שחרץ על המשטר המלוכני של ג'ורג' השלישי. בניגוד לכך, "עצמאות היא לכל הדעות האינטרס של אמריקה". הכומר פיטר טאצ'ר התקיף את "החיה המלוכנית" השוכנת באנגליה, דימוי אפוקליפטי מובהק מספר האפוקליפסה (*Apocalypse*), ופירש את "הצהרת העצמאות" כ"זכות חוקית של האנושות להגן על אותן זכויות שאין להפקיען אשר העניק אלוהים" לעמו, או להגן על "חירויות דתיות ואזרחיות כאחד". הוא סיכם את דרשתו תוך ציון ברור למי באמת חבים התושבים את עצמאותם: "עלינו לזכור שאנו תלויים באלוהים בלבד. לא החרב שלנו ולא הקשת שלנו הם שהביאו לנו את הניצחון". הוא הדין בחזיונות משיחיים עצמחו לאחר העצמאות. הכומר אבנעזר בולדווין (Baldwin) טען כי לאחר העצמאות אמריקה תהפוך "לאימפריה ענקית, הגדולה מכל מה שהעולם ראה מעודו". אך כוונתו לא הייתה לאימפריה חילונית. לדעתו ההשגחה האלוהית מתכוונת להפוך את אמריקה "למקום העיקרי שבו תוקם המלכות המפוארת שישו יבנה עלי אדמות לאחר שיבתו השנייה."

כשעה שהתפרסמה "הצהרת העצמאות" ב-4 ביולי 1776, אנשי ניו-אינגלנד היו רגילים זה כבר לעולם הסמלים הרטוריים החשובים המובעים בה. משך שנים רבות הנחו אותם אנשי הכמורה להבין סמלים אלה ולהפוך אותם למדריך של חייהם. זו הסיבה שהם אימצו ללא כל סייג את לשון המושגים והערכים של "הצהרת העצמאות". למעשה, הרטוריקה הפוריטנית של אבותיהם לא הייתה שונה בהרבה מעקרונות "הצהרת העצמאות". לפיכך, תושבי ניו-אינגלנד לא מצאו כל ניגוד בין רטוריקה דתית לבין זו של המהפכה האמריקנית. זו גם הסיבה שלא סברו שערכי הדמוקרטיה האמריקנית, שיסודותיה מנוסחים בעקרונות "הצהרת העצמאות", שוללים את הסמלים והערכים הדתיים שבהם האמינו. מושגים כגון חופש מצפון, חירות אזרחית ודתית, משטר רפובליקני, ועוד, לא היו זרים להם, כיוון שהוכשרו על ידי אנשי הכמורה לתמוך ללא סייג בשלטון העם, בהסכם חברתי כתנאי לממשל, ובזכויות וחירויות מקודשות של בני האדם, ועוד. כאן ניתן למצוא את

אחת הסיבות העיקריות מדוע בני דור זה לא ראו, בניגוד, לדוגמה, למה שקרה בצרפת כעבור עשר שנים בלבד, שום ניגוד בין דת למהפכה אלא דווקא ראו אותן כמשלימות ומפרות זו את זו. הפריה הדדית זו מסמלת, בין השאר, את אופיה המיוחד של הדמוקרטיה באמריקה. בשנת 1789 נשא בקונטיקוט הכומר טימותי דוויט (Dwight), אשר מאוחר הפך לנשיא אוניברסיטת ייל, דרשה ביום חג העצמאות של אמריקה החושפת עד כמה הזהות שערכו הפוריטנים בין אמריקה לבין עם ישראל השפיעה על המהפכה האמריקנית: "הסתכלו בכל ההיסטוריה של ארצכם ותמצאו בה דוגמה ברורה ומפוארת של ההגנה והישועה של ההשגחה האלוהית — בדומה לזו שהתגלתה לעם ישראל במצרים, במדבר ובכנען." דברים אלה היו מופנים לא רק לאנשי ניו-אינגלנד אלא לכל אמריקה, והם חושפים בחדות את נוכחותה החשובה והשפעתה הגדולה של הרטוריקה הפוריטנית. העצמאות מאנגליה סימלה את סוף נודדי עמו הנבחר של אלוהים במדבר והגעתו לארץ ההבטחה בכנען. כך ירשו המדינות החדשות באמריקה לאחר העצמאות מאנגליה, אשר הפכו מאוחר יותר לארצות הברית של אמריקה, את הברית המיוחדת שהייתה לפוריטנים בניו-אינגלנד עם אלוהים, ובדרך זו הפכו לעם ישראל הנבחר, או לאומה קדושה שיש לה שליחות חשובה בהיסטוריה.

לקראת נוספת:

- Catherine L. Albanese, *America Religions and Religion*, Belmont, CA, 1992.
 Sydney E. Ahlstrom, *Theology in America: The Major Protestant Voices from Puritanism to Neo-Orthodoxy*, New York 1967.
 Sacvan Bercovitch, *The Puritan Origins of the American Self*, New Haven 1975.
 Ruth Bloch, *Visionary Republic: Millennial Themes in American Thought, 1756-1800*, New York 1985.
 J.C.D. Clark, *The Language of Liberty 1660-1832: Political Discourse and Social Dynamics in the Anglo-American World*, Cambridge 1994.
 Edwin S. Gaustad (ed.), *A Documentary History of Religion in America to the Civil War*, Grand Rapids 1993.
 Marc Noll (ed.), *Religion and American Politics*, New York 1990.
 Donald Weber, *Rhetoric and History in Revolutionary New England*, New York 1988.